

Prefață

Fără îndoială, Vasile Netea a fost și rămâne aproape în exclusivitate un istoric al Transilvaniei, în contextul unirii cu România, așa putea spune, unul dintre cei prolifici atunci când este vorba de românitatea acestei provincii, de luptele seculare pentru neatârnamare, libertate, dreptate și unitate.

Interesul pentru istoria românilor și l-a manifestat încă de pe băncile Școlii Normale de Învățători din Târgu Mureș unde a beneficiat de dascăli eminenți, continuat în procesul de exersare a profesiei de învățător în mai multe localități ale județului Mureș, în exercitarea unor activități de redactare și colaborare la unele publicații mureșene, coroborate cu o susținută activitate în cadrul „Astrei” prin numeroase conferințe publice având ca centre de desfășurare Târgu Mureșul, Reghinul și împrejurimile acestora și mai ales prin actul de lectură. Dotat cu o memorie fără precedent cu înclinații pentru istorie, literatură și folclorică, nu i-a scăpat nimic din tot ce i-a căzut în mâini pentru pentru a-și forma o cultură temeinică. Astfel, cu toate că ajunul celui de al Doilea Război Mondial îl surprinde mobilizat în vestul țării, pentru apărarea granițelor, își continuă studiile la Cluj, unde a avut profesori pe Ioan Lupaș, D. D. Roșca și Dimitrie Popovici, acolo îi cunoaște pe Lucian Blaga și Iuliu Hațieganu, Ion Agârbiceanu, Aron Cotruș Ion Breazu, Olimpiu Boitoș și pe mulți alții până la primirea ordinului de demobilizare survenit în urma Dictatului de la Viena, când, intențiile sale de ascensiune spre învățământul superior este frânt brusc. Se refugiază mai întâi la Blaj, Sibiu, iar în cele din urmă ajunge la București. Aici urmează studiile superioare, finalizate ca profesor de istorie și litere, cu un doctorat în științele istorice susținut la profesorul Constantin C. Giurescu, adevărat mentor spiritual al său, cu teza, *George Barițiu – Viața și activitatea sa*.

Lucrarea este tipărită mai târziu la Editura Științifică în anul 1966, după ce își execută cei opt ani de detenție politică fără condamnare, fiind eliberat în anul 1963.

Întreaga sa operă este străbătută de ideea despre formarea și continuitatea românilor în cele trei provincii, ai căror străbuni au fost dacii și care, mai apoi, s-au despărțit în trei: Transilvania, Moldova și Țara Românească și pe care Mihai Viteazul le-a reunit sub sceptrul său în generosul an 1600. A fost suficient ca de atunci încolo ideea unirii să persiste tot mai mult în gândirea sa și să primească o tot mai mare amploare în anii următori. Epopeea „Istoria românilor supt Mihai-Voevod Viteazul” readuce din nou în memoria marelui public nu numai faptele de arme, ci și ideea de unitate.

Pentru istoricul Vasile Netea, Nicolae Bălcescu nu a fost numai omul politic, istoricul, economistul, gânditorul democrat-revoluționar, ci și cel care a creionat ideile unui stat centralizat, puternic pe teritoriul vechii Dacii. Ideea a pornit de la prima unire, îndemnând și insistând asupra ei încă înainte de Revoluție, în anul 1847, în celebrul discurs ținut în fața studenților români de la Paris în care susținea că „*Ținta noastră... nu poate fi alta decât Unitatea Națională a Românilor*”. În această idee se ascunde pasiunea pentru omul și făuritorul de țară –Nicolae Bălcescu.

Dacă toate scrierile istorice ale lui Vasile Netea tratează evenimente și personalități din Transilvania, una singură face excepție, o monografie masivă dedicată altui mare democrat-revoluționar de la 1848, *C. A. Rosetti* (București, Ed. Științifică, 1970). La vremea apariției cărții puțini și-au dat seama că, de fapt, ea reprezenta un arc peste timp a doi politicieni tributari aceleași doctrine. Vasile Netea a trăit cu convingerile sale liberale până la sfârșitul vieții sale. Am mai putea adăuga acele monografii de personalități istorice cu scop propagandistic pentru străinătate (în limbi de circulație modernă), cum au fost cele închinat lui Nicolae Titulescu, Nicolae Iorga și Take Ionescu, mai puțin cunoscute publicului nostru cititor.

Ca președinte al unei fundații culturale, care și l-a ales ca patron spiritual pe istoricul și filologul Vasile Netea, am inclus în documentul său programatic restituirea scrierilor risipite în presa vremii. După ani de zile am reușit să evidențiem în două serii a câte cinci volume fiecare, format B5 (zece în total), 3729 de pagini delimitate în *Publicistică și Studii științifice și literare*.

Este de neînchipuit cât material informativ valoros am cules din colecțiile destul de rare de periodice, multe dintre ele aflându-se numai în depozitele legale și nici acolo complete. Din răsfoirea acestora am identificat o lucrare, *Viața lui Nicolae Bălcescu*, apărută într-o publicație săptămânală de mare circulație în formă de foileton cu numeroase ilustrații (Flacăra, 1973). Greu de închipuit, numele lui Nicolae Bălcescu apare menționat pe 277 de pagini, pe unele de mai multe ori, toate având motivarea bine justificată, în cele științifice cu toate rigorile citării. Este o scriere în care naratorul sau povestitorul, cu harul său literar, îți fură interesul de lectură și cunoaștere. Pornind de la copilărie, elev îndeaproape interesat de istoria românilor, iuncher în armata țării, Luxița marea sa iubire, prietenia cu marile spirite ale timpului, revoluția cu participarea în toate cele trei țări române, medierile între Avram Iancu și Kossuth Lajos în Transilvania și Ungaria, ca și vizitele sale în Transilvania, Paris, Londra, sfârșindu-se la Palermo în Italia, refuzat până și de ai săi atunci, când era bolnav și-a manifestat dorința de repatriere.

Toate acestea îmi vin în minte acum, când, drept recunoștința, trebuia să îl sărbătorim la împlinirea a 200 de ani de la naștere. Așa am gândit reeditarea acestei minunate narațiuni care putea să rămână uitată în paginile unui periodic devenit rar destul de greu accesibil.

Am alăturat tot aici un studiu, o lucrare științifică, un omagiu adus în urmă cu 50 de ani la împlinirea a unui secol și jumătate de la nașterea acestui geniu al națiunii române. Istoricul de atunci Vasile Netea nu l-a trecut cu vederea.

La sesiunea jubiliară desfășurată la Muzeul Memorial din Bălcești pe Topolog în fața unui ales public a susținut comunicarea științifică, *Relațiile lui N. Bălcescu cu cărturarii și luptătorii români din Transilvania*, lucrare pe care o argumentează cu 130 de trimiteri bibliografice, fiecare acoperind o informație sau mai multe, privind veridicitatea informațiilor. Am atașat și această scriere volumului de față pentru a face cunoscute legăturile istoricului și dragostea sa pentru acest mirific spațiu românesc, căruia i-a dedicat acele inegalabile cuvinte care deschid al patrulea capitol din a sa istorie „Românii supt Mihai Voievod Viteazul”,: „Pe culmea cea mai naltă a munților Carpați se întinde o țară mândră și binecuvântată între toate țările semănate de Domnul pre pământ. Ea seamănă a fi un măreț și întins palat, cap d-operă de arhitectură, unde sunt adunate și așezate cu măiestrie toate frumusețile naturale ce împodobesc celelalte ținuturi ale Europei, pe care ea cu plăcere ni le aduce aminte. Un brâu de munți ocolesc, precum zidul o cetate, toată această țară, și dintr-însul, ici-colea, se disface, întinzându-se până în centrul ei, ca niște valuri proptitoare, mai multe ziduri de dealuri nalte și frumoase, mărețe pedestaluri înverzite, care varsă urnele lor de zăpadă peste văi și peste lunci. Mai presus de acel brâu muntos, se înalță două piramide mari de munți, cu creștetele încununate de o vecinică diademă de ninsoare, care, ca doi uriași, stau la ambele capete ale țării, cătând unul în fața altuia. Păduri stufoase, în care ursul se plimbă în voie, ca un domn stăpânitor, umbresc culmea acelor munți. Și nu departe de aceste locuri, care îți aduc aminte natura țărilor de miazănoapte, dai, ca la porțile Romei, peste câmpii arse și văruite, unde bivolul dormitează alene. Astfel, miazănoapte și miazăzi trăiesc într-acest ținut alături una de alta și armonizând împreună. Aci stejarii, brazilii și fagii trufași înalță capul lor spre cer; alături te afunzi într-o mare de grâu și porumb, din care nu se mai vede calul și călărețul. Oriîncotro te-i uita, vezi colori felurite ca un întins curcubeu, și tabloul cel mai încântător farmecă vederea.

Stânci prăpăstioase, munți uriași, a căror vârfuri mângâie norii, păduri întunecoase, lunci în răcoroase, gârle a căror limpede apă lin curge printre câmpiile înflorite, pâraie repezi, care mugind groaznic se prăvălesc în cataracte printre acele amenințătoare stânci de piatră, care plac vederii și o spăimântează totdeodată. Apoi, în tot locul, dai de râuri mari, cu nume armonioase, a căror unde port aurul. În pânțele acestor munți zac comorile minerale cele mai bogate și mai felurite din Europa: sarea, fierul, argintul, arama, plumbul, mercurul, zincul, antimoniul, arsenicul, cobaltul, tuteaua, teluriul și, în sfârșit, metalul cel mai îmbelșugat decât toate, aurul, pe care îl vezi strălucind până și prin noroiul drumurilor. Astfel este țara Ardealului”.

Nicolae Bălcescu s-a sfârșit departe de țară, cu gândurile năruite, cufundat în durere dar cu încrederea în ziua fericită când dreptatea și frățietatea vor domina. Semnificative în acest sens sunt cuvintele „... sufletu-mi te slăvește încă, înzeită Libertate, și deși oamenii sângiurilor au învelit cu năframa neagră dulce fața ta, crede că va veni ziua fericită, ziua izbândeii, când omenirea întregă se va scula spre a sfâșia acest vâl și dușmanii săi se vor împietri la vederea chipului tău de lumină; atunci nu va mai fi nici rob, nici om stăpân pe altul, nici popor stăpân pe altul, ci dominarea Dreptății și Frăției! Aceste cuvinte, ce odată am dat de deviză nației mele, vor domina lumea; atunci așteptarea, visarea vieții mele se va împlini; atunci toți românii vor fi unul, liberi și frați! Vai! Nu voi avea noroc a vedea această zi, dar și eu asemenea am muncit și am pățimit pentru dreptate, și cel din urmă al meu cuvânt va fi încă un imn ție, țara mea mult dragă!”.

Cu aceste sincere îndemnuri dorim cititorilor noștri o lectură plăcută, „cu folos” cum ar fi spus cronicarul.

Dimitrie POPTĂMAȘ